

5. ZA VŠÍM HLEDEJ ŽENU – ZEJMÉNA VE VĚDĚ

TOMÁŠ MORAVEC

Pokud na českých vysokých školách nahlédneme do kterékoliv učebny výpočetní techniky a příbuzných předmětů, nepřekvapí nás, že zde najdeme převahu studentů a jen malé procento studentek. Chceme-li tento stav změnit a dostat za klávesnice počítačů více profesionálek, musíme se nejdříve zamyslet nad tím, jak jsme k téhle genderové nevyrovnanosti v technických oborech vůbec došli. Narazíme na předsudky, které se táhnou hluboko před oblast terciárního vzdělávání: např. podle výzkumu psycholožky Ursuly Kessels žáci devátých tříd předpokládají, že dívka zájímající se o fyziku je méně populární než ta, která dává přednost hudbě. Podobné studie ukazují, že fyzika je – zejména ve srovnání s humanitními obory – více vnímána jako „mužská záležitost“, je spojována s obtížným studiem a jsou jí a priori přisuzovány nepříliš atraktivní atributy. Není nutné obsáhle vysvětlovat, že v IT a ostatních technických profesích nebude situace odlišná...

Byla by chyba dívky ke studiu techniky nepovzbuzovat: nedostatek studentek IT oborů je více než zjevný a je takřka povinností zodpovědných autorit včetně pedagogů a popularizátorů vědy pokusit se disproporcí mezi podílem dívek a chlapců zájímajících se o techniku překonat a zabránit trendu maskulinizace (nebo naopak feminizace) konkrétních oborů. Právě dívky totiž mohou do tradičně mužského světa IT oborů vnést nové, neotřelé podněty a posunout tak hranice poznání dalším směrem.

Jak ale popularizovat např. informační technologie tak, aby se u dívek a žen těšily většímu zájmu? Především je třeba podporovat takové aktivity, které mění stereotypní náhled na studenty a absolventy technických a přírodovědných oborů, respektive upravit vnímání toho, co děti a teenageři považují za „cool“. Sloužit k tomu může např. seznámení se s prací a osobností konkrétních vědeckých pracovníků, třeba i těch začínajících. Populárně vzdělávací akce typu Noc vědců nebo Týden vědy a techniky jsou k tomu vítanou příležitostí.

5.1. IT PRO ŽENY A ŽENY PRO IT

JAN M. HONZÍK

Začneme praktickým příkladem situace žen v českých technických oborech. Fakulta elektrotechniky a informatiky (FEI) Vysokého učení technického v Brně, předcházející dnešní fakultě elektrotechniky a komunikačních technologií (FEKT VUT), měla asi 1 500 studentů. Ještě jako děkan FEI jsem si do zasedací místnosti s pětatřiceti židlemi pozval všechny studentky fakulty. Věřte nebo ne – ony se tam všechny vešly.

Před nemnoha lety se na české akademické scéně začaly objevovat akce, jejichž názvy byly variacemi na sloví Ženy ve vědě. Když jsem se nad požadavkem vyplývajícím z onoho slovního spojení zamyslel, vytanulo mi vzhledem k mému oboru několik zásadních otázek: Jak mají být ženy ve vědě, když jich je nedostatek v doktorském

Foto: PTPO MŠMT

Byla by chyba dívky ke studiu vědy a techniky nepovzbuzovat: dívky totiž mohou do tradičně mužského světa IT oborů vnést nové, neotřelé podněty a posunout tak hranice poznání dalším směrem.

studiu? Jak mají být v doktorském studiu, když jich je málo v magisterském cyklu? A jak mají být v magisterském studiu, když jich najdeme jen pár ve studiu bakalářském? Tady jsou hranice možností, s nimiž jsem musel počítat.

CO JE IT? HRANÍ SI?

Demografická křivka populace mladých maturujících studentů a studentek citelně klesá a řady našich prvních ročníků řídnou. Na trhu „lidských zdrojů“ již pro technické obory více chlapců není k dispozici, zato z dívčí populace čerpáme velmi málo.

Tyto důvody mě přivedly k tomu, že by se pro vyšší zastoupení děvčat studujících informační technologie mělo něco udělat. Řekněme si hned na začátku, že studium oboru informační technologie na naší fakultě je trochu silnější kafe než to, co je na mnohých jiných školách a oborech, které si zejména z marketingových důvodů také daly do svého názvu informatiku.

Celý úkol jsem vzal, jak se říká, „od podlahy“. S pomocí několika kolegyně z Fakulty podnikatelské VUT jsme připravili průzkum a zkoušeli jeho pomocí na středních školách zjistit příčiny nízkého zájmu dívek o studium IT na naší fakultě informačních technologií. Některé výsledky byly překvapivé, o jiných jsme věděli nebo je tušili. Překvapilo nás, že studentky gymnázií neměly obavy z obtížnosti matematiky a fyziky, ale spíš jim chyběla představa, co se vlastně v tom IT dělá. To, co o oboru věděly, považovaly za nezajímavé.

A další možný, jakkoli předsudečný důvod jejich nezájmu? Na habilitačním řízení jedné docentky IT jsem se v rozpravě ptal, proč si myslí, že je v našem oboru tak málo žen. S úsměvem mi odpověděla, že počítače jsou taková hračka, se kterou si muži hrají, protože jsou hraví, zatímco ženy dávají přednost vážnějším věcem.

Foto: www.fit.vutbr.cz/holky

První ročníky Letní školy ukázaly několik věcí. Předně se ukázalo, že dívky si s IT mohou rozumět. Dále dívky zjistily, že IT zahrnuje množství různých oborů, kde mohou uplatnit své schopnosti.

„LETNÍ DÍVČÍ ŠKOLA“

A tak tedy vznikla letní škola, jejímž cílem není vzdělávání či školení; má studentkám středních škol ukázat, že počítače a jejich využití jsou zajímavé, že obor IT skýtá vynikající kariérní uplatnění a že se rozhodně nezakládá na pravdě, že počítače jsou hlavně pro kluky.

Projekt Letní škola pro středoškolačky se zájmem o IT byl v prvních letech podporován jako část rozvojového programu MŠMT, což mu umožnilo dobrý rozjezd. V roce 2012 proběhl již pátý ročník této školy. Dobrým podnětem spolupracujících profesorek gymnázií bylo, aby se letní škola pro středoškolačky konala v prvním týdnu školního roku, pro který jsou gymnázia ochotna uvolnit své studentky z výuky. Účast na letní škole se tak chápe jako součást výuky. Je docela úsměvné, že studentky tráví v letní škole více času, než kolik by byly strávily v prvním týdnu ve škole regulérní.

Hlavní náplní programu jsou diskuse a řešení zajímavých problémů z oblastí zpracování digitální fotografie nebo audio a videozáznamů, tvorba vlastních webových stránek a tak dále. Program je doplňován tak, aby se každý rok poněkud měnil a dával možnost i opakované účasti děvčat. Jeho součástí je i malá literární soutěž na téma Holky pro počítač a počítač pro holky; při autorském čtení nejlepších tří prací se často všichni zasmějí. Vítězky dostanou pěkné ceny – kvalitní bezdrátová klávesnice, tablet nebo externí disková paměť s nemalou kapacitou jsou dobrým motivem i velmi slušnou odměnou.

V poslední den letní školy čeká na účastnice i diskusní panel, jež se účastní významné ženy z oblasti IT z celé republiky. A tak za jedním stolem vypovídají svůj životní příběh, rozhodování o oboru a slasti i strasti práce v IT

ženy z důležitých firem, z akademické sféry i naše úspěšné absolventky. Při závěrečném poledním pohoštění se pak odehrávají ty nejzajímavější diskuse mezi studentkami a reprezentantkami z oboru IT.

Letní škola se již stala celostátním fenoménem, a tak nepřekvapí, že se jí účastní také studentky z míst od Brna dosti odlehlých a v poslední době také studentky ze Slovenska.

NEJVĚŠÍ LÁKADLA

Pro realizaci letní školy je zásadní spolupráce s významnými IT firmami. Třeba Microsoft zajišťuje svými odborníky a lektory některé moduly programu a nejzajímavějším bodem LŠ je pro její účastnice tradičně exkurze do Centra služeb IBM v Českém technologickém parku Brno. Společnost IBM nám kromě finanční podpory zajišťuje mimořádně zajímavý program ve svých prostorách. Odbornice firmy v jeho rámci na řadě příkladů dokazují, že existuje řada pozic, pro které mají ženy často lepší předpoklady než muži. Ti jsou většinou více orientováni na „montování“ či, jak někdy říkám, „počítačovou chirurgii“, ať už v oblasti hardwaru, nebo softwaru, zatímco ženy mají výborné předpoklady pro komunikaci, dokumentaci a řízení projektů či kvality, což jsou ve velkých firmách nesmírně závažné úkoly.

Na zájem studentek o studium na FIT VUT má samozřejmě nemalý vliv mimořádné prostředí fakulty. Kde jinde najdete místo, které kdysi patřilo klášteru vybudovanému bratrem Karla IV. Janem Jindřichem pouhých sedmadvacet let po založení Univerzity Karlovy? Podobné nádherně rekonstruované historické prostory, doplněné moderními budovami s nejmodernější IT technikou budete v Evropě těžko hledat. Ostatně kdo nevěří, ať se přijde podívat. A kdo je ještě zvědavější, nechť se na webové stránce www.fit.vutbr.cz/holky podívá do složky Letní škola. Tam, v archivu roku 2008, najde sedmiminutový videozáznam, vyslechne si názory tehdejších účastnic a nahlédne do programu letní školy.

→ **prof. Ing. Jan M. Honzík, CSc.**, je profesorem Ústavu informačních technologií FIT VUT. Od roku 1990 do roku 2006 působil ve funkcích proděkana FEI, děkana FEI a po vzniku FIT byl proděkanem této fakulty. Vystudoval obor Technická kybernetika na tehdejší Fakultě elektrotechnické VUT v Brně. Je členem skupiny Bologna Experts Group při Národní agentuře pro evropské vzdělávací programy a členem několika vědeckých rad; je také akademickým poradcem a předsedou poradního sboru veletrhu Gaudeamus, jež založil. Je spolurešitelem projektu Popularizace výsledků VaV VUT v Brně a podpora systematické práce se studenty OP VK PO 2.3 reg. č. CZ.1.07/2.3.00/35.0004, ve kterém vznikl i tento text. Zabývá se oblastí rovných příležitostí a podporou zájmu středoškolaček o studium IT i jiných technických oborů.